

Apie gaidį ir „žemčiūgą“: žvilgsnis į XIX amžiaus lietuvių literatūrinę savimoneį

Aušra Tamošiūnienė

Vytauto Didžiojo universitetas
Vytautas Magnus University, Lithuania
V. Putvinskio g. 23-206, Kaunas, Lietuva
E. paštas: ausra.tamosiuniene@vdu.lt
ORCID iD <https://orcid.org/0009-0006-0278-527X>
<https://ror.org/04y7eh037>
Moksliniai interesai lietuvių kalba: XVI–XIX a. Lietuvos poezija.
Research interests: Lithuanian poetry of 16–19 c.

Santrauka. Straipsnyje aptariami septyni skirtingų laikotarpių ir autorių pasakėčios „Gaidys ir perlas“ variantai siekiant pabrėžti, kaip juose atsispindi pirmųjų skaitytojų poreikiai ir XIX a. visuomenės literatūrinė savimone. Tekstų skirtumai, jų reikšmingi bruožai išryškėja lyginant juos tarpusavyje ir su originalais, kuriais buvo sekta ar kurie buvo versti – tuo atveju, jei tie originalai žinomi. Dar vienas itin įdomus aspektas – lietuviškieji tekstų elementai, autorių dažniausiai naudojami siekiant vaizdingumo ar norint pritraukti skaitytoją.

Visuomeninio, kultūrinio gyvenimo poveikis literatūrai nėra vienakryptis, ir tai iš dalies yra kūrinio atsiradimo priežastis. Laikui bėgant visuomenė keičiasi kultūriniu, politiniu, vertybiniu ir kitais požiūriais. „Gaidžio ir perlo“ siužete vertybinis požiūris yra aktualiausias, ir vis dėlto nagrinėjamų tekstų specifika lemia labiau ne vertybinės savybės, o estetika ir numanomas poveikis, – ir tai savaip kloja pagrindus literatūrinės savimonės kaitai.

Reikšminiai žodžiai: pasakėčia; XIX amžius; autorius ir skaitytojas; literatūrinė savimone.

On the Rooster and the Pearl: Exploring Lithuanian Literary Consciousness in the 19th Century

Abstract. This article examines seven different renditions of Aesop’s fable “The Rooster and the Pearl”, written by various 19th-century Lithuanian authors. The aim is to show how these texts reflect the demands of early readers and the literary consciousness of 19th-century Lithuanian society. The differences in the texts and their significant features are revealed by comparing them with each other and with the original sources, where such sources can be identified. Of particular interest is the inclusion of Lithuanian elements in these narratives, typically used for their evocative imagery or to capture the reader’s attention.

The influence of social and cultural life on literature is bidirectional. As societies change over time in cultural, ethical and other ways, these changes inevitably affect literary production. The ethical perspective is relevant to the plot of The Rooster and the Pearl, but the specificity of the texts analysed is determined more by aesthetic and persuasive qualities, thus serving as precursors to shifts in literary consciousness.

Keywords: fable; XIX century; author and reader; literary consciousness.

Submitted 12 February 2024/ Accepted 26 May 2024

Įteikta 2024 02 12 / Priimta 2024 05 26

Copyright © 2024 Aušra Tamošiūnienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License CC BY 4.0, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium provided the original author and source are credited.

Įvadas

Kuo toliau esame nuo apsibrėžto istorinio laikotarpio, tuo lengviau išskirti bendruosius literatūros teksto bruožus ir sunkiau atpažinti ryšius, jungiančius autorių su jo pirmaisiais skaitytojais. Tokie kūrybos principai kaip žaidimas sąvokomis, siužetų perkūrimas yra artimesni mūsų laikų literatūrai. Vis dėlto kai kuriuos neoriginalius XIX a. literatūros siužetus taip pat galima pavadinti savitais pastoviais inkliuzais, nors juos, priešingai šiuolaikiniais intertekstualumo principams, anuomet siekta perimti ir keisti labiau ne estetikos, o praktiniais tikslais. Atėję iš literatūrinės tradicijos, jie ne tik užima tam tikrą vietą bendruose kontekstuose, bet ir kuria savitas erdves iš vieno ar kelių panašių motyvų. Tie motyvai per tekstų vertimus, adaptacijas, sekimus ir galop įtakas įvairaus stiprumo gijomis susijungia su kitų tautų kultūromis, iš jų gauna gyvybės ir net iš dalies padeda perimti tam tikrą laikotarpio koloritą. Kitaip tariant, ta pati detalė – siužetas ar jo nuotrupa – patenka vis į kitas sąlygas. Laikotarpio specifika skatina pasirinkti vieną ar kitą literatūrinį siužetą, o pasirinktas jis pats padeda išryškinti tam tikrus laikotarpio literatūros ar visuomenės bruožus.

Apie klasikinių kūrinių transformacijas ir adaptacijas vėlesnėse literatūrose kalba Emily Greenwood. Ji tyrinėja vadinamąjį „omnilokalų“ modelį. Šiame modelyje pripažįstamas faktas, kad, nors klasikos kūrinys gali faktiškai cirkuliuoti tarp labai įvairių interpretuojančių bendruomenių, vos tik jis yra paimamas ir adaptuojamas, iškart tampa savitas ir lokalus, atverdamas neišvengiamą skirtį tarp pirminio teksto ir jo adaptacijos (Greenwood, 2016, p. 44). Taigi jis leidžia vertinti klasikos (ir bet kurį kitą perimtą) kūrinių kaip kaskart naują, atveriantį vis kitokią sąveiką tarp teksto ir skaitytojo. O kaip tik teksto ir skaitytojo sąveika, pasak vieno recepcijos teorijos pradininkų Wolfgango Iserio, leidžia literatūros kūriniui egzistuoti (Iser, 1974, p. 275). Pripažindami tą sąveiką pripažįstame ir „lokalią“ reikšmę, suteikiamą kūriniui jo skaitytojų bendruomenės – o juo labiau ta reikšmė aiškėja kūrinių užrašant „lokaliu“ būdu – verčiant ar adaptuojant. Pačias kūrinių keliones iš literatūros į literatūrą, pritaikymą naujoms kultūrinėms aplinkoms Greenwood įvardija kaip kultūrinį mobilumą (Greenwood, 2016). Pasakėčia – būtent iš tų žanrų, kuriems kultūrinis mobilumas yra itin būdingas. Galima vardyti daug tai lemiančių savybių, tačiau svarbiausios, ko gero, yra trumpumas, universalumas ir, žinoma, siužetų paprastumas.

Literatūrinė savimonė apima ne tik tam tikru laikotarpiu parašytų tekstų įtakas, recepciją, vertinimą, bet ir intertekstualias jų tarpusavio sąsajas, ryšius su įvairiais kontekstais ir pirmųjų skaitytojų literatūrinio gyvenimo bruožus. Jos atspindys atskiroje pasakėčioje – siužeto pasirinkimas ir pritaikymas pirmiesiems skaitytojams¹. XIX a. Lietuvoje pasakėčia kaip tik yra literatūrinės savimonės detalė, susėmusi visas įmanomas įtakas, neretai dėl tokio savo „imlumo“ neanalizuotina vien tik tautiniame kontekste, tačiau išreiškianti universalias normas, taigi atitinkanti E. Greenwood apibrėžtą „omnilokalų“ modelį. Lokalumo raiška pasakėčioje gali tapti raktu į XIX a. žmogaus moralinį imperatyvą, veikiantį ir tautinio mentaliteto raidą.

¹ *Pirmieji skaitytojai* – Hanso Roberto Jausso pirmąkart pavartota sąvoka, vėliau įsitvirtinusi recepcijos teorijoje.

Autorių pasirinkimas, be abejo, grįstas pirmųjų skaitytojų lūkesčiais, ir šiame kontekste skaityti tekstus itin padeda recepcijos teorija (aktualiausias jos aspektus žr. 1.1).

Šio straipsnio tikslas – pasigilinti, kaip XIX a. – XX a. pradžios lietuvių literatūrinė savimone atsispindi teksto pasirinkime, adaptacijose ir transformacijose. Siekiama atpažinti, kokie teksto elementai labiausiai priklauso nuo pirmųjų skaitytojų lūkesčių ir poreikių, taip pat autorių intencijų, aiškinamasi, kaip keičiasi santykis su pirmaisiais skaitytojais.

Norint išsamiai aptarti skaitytojų lūkesčius, teoriškai reikėtų pasitelkti daugybę tekstų – tiek grožinių, tiek egodokumentinių, ir galiausiai žvelgti itin plačiai. Taigi, siekiant ne išsamumo, o pirmiausia nuodugnesnio žvilgsnio į pačius tekstus, analizuojama viena XIX a. populiarūs Ezopo pasakėčia „Gaidys ir perlas“, tiksliau, keletas skirtingų jos variantų, nagrinėjama, kaip išlaikomas ir transformuojamas originalus siužetas, kokios yra tautinės savimone apraiškos, ko siekiama pasirinkimais, keitimais ar akcentais.

Iš esmės kūrinys, perrašomas keletą kartų vis nauju tekstu, rodo autorių, o kartu ir skaitytojų geresnio perteikimo paieškas. Ryškiausias pavyzdys, žinoma, yra pats vertimas iš kitų kalbų – tai pirminė, aktualiausia teksto adaptacija. Tie patys dėsniumai, tik kiek subtilesne išraiška, galioja ir keičiant tekstą iš jau esamo išversto varianto ar verčiant iš naujo. Vis dėlto šiame straipsnyje atsakoma detalaus nagrinėjamų tekstų vertimo (ar sekimo) lyginimo su originalais – net ir tada, kai originalai žinomi. Tiesa, tai būtų įdomus ir tyrinėtinas aspektas, tačiau šį kartą daugiau dėmesio kreipiama į bendrą visuomenės lūkesčių horizontą ir tekstų sąveiką su juo.

Dauguma XIX a. ir XX a. pradžios lietuvių literatūros tyrinėjimų vienaip ar kitaip yra susiję su skaitytoju ir teksto paskirtimi – nuo Audronės Žentelytės apibendrinimų, Brigitos Speičytės, Egidijaus Aleksandravičiaus tekstų ir Irenos Buckley retorinių diskursų analizės iki Aušros Navickienės knygotyros ir daugelio kitų tyrinėtojų darbų. Išskirtinai apie XIX a. lietuvių pasakėčią kaip apie žanrą rašyta palyginti nedaug – dažniausiai jai skiriama dėmesio tik bendrose literatūrinės kūrybos apžvalgose ar aptariant atskirų autorių kūrybą. Net ir nedidelė knygelė *Lietuvių pasakėčia* (1978) skirta daugiau tekstams surinkti, o ne žanro tyrinėjimams, nors ir išskiriant Vytauto Vanago įvadą, kuriame aptariamas žanras ir autoriai (Vanagas, 1978). Tiesa, pasakėčia nėra tas žanras, kurio autoriai demonstravo literatūrinio meistriškumo viršūnes, be to, išties nedaugelio kūrinių siužetai yra originalūs. „Gaidys ir perlas“ – ne išimtis, tačiau šiame straipsnyje aptariamu aspektu tai pranašumas. Būtent siužeto populiarumas, perėmimas iš kartos į kartą leidžia stebėti ir vertinti jo kelionę, atskleidžia tam tikrą dalį literatūros ir kultūros prioritetų ir jų kaitos.

Tiesa, žymysis Jono Šulco vertimas paskelbtas ne XIX, o XVIII a. pradžioje, bet jis vertintinas kaip padėjęs pagrindus lietuviškajai pasakėčios kultūrai ir XIX a. pasakėtininkų kūrybai. Pačioje XX a. pradžioje (1902 ir 1907 m.) paskelbti Jono Balvočiaus-Geručio ir Jono Šnapščio-Margalio atlikti šios pasakėčios vertimai dar artimi XIX amžiui, tačiau neišskirtiniai, taigi jie čia nenagrinėjami.

Lietuviškoji Rusijos imperijos dalis tekste, atsižvelgiant į tautos ir tradicijos kriterijus, vadinama Lietuva, o pažodinėse citatose stengiamasi išlaikyti originalią rašybą.

1. Tekstas ir pirmųjų skaitytojų literatūrinė savimonė

1.1 Pirmieji skaitytojai ir jų įtaka teksto kūrimo procesui

Recepcijos teorija, susiformavusi XX a. 7-ajame dešimtmetyje, reikšmingai prisidėjo prie skaitytojo kaip kūrinio bendraautorio vaidmens įtvirtinimo. Literatūros moksle recepcijos teorijos pagrindėju laikomas jau minėtas H. R. Jaussas ir jo pasekėjai, teigiantys, kad objektyviai aprašyti literatūros kūrinio recepciją ir įtaką galima būtent jo publikavimo laiku – pirmieji skaitytojai turi tam tikrų lūkesčių, kurie atsiskleidžia nagrinėjant kūrinį. Tai, ką H. R. Jaussas vadina lūkesčiais, yra šiuolaikinis supratimas apie žanrą, žinios apie panašius kūrinius, taip pat priimtini skirtumai tarp poetinės ir šnekamosios kalbos (Rockhill, 1996, p. 50). Pabrėždamas skaitytojo vaidmenį, Jaussas atveria dar vieną literatūros vyksmo dimensiją:

Literatūros kūrinio visuomeninis gyvenimas neįmanomas be aktyvaus jo adresato dalyvavimo. Juk tik skaitytojo suvokimas gali suteikti kūriniiui prasmę ir užtikrinti jo egzistavimą <...>. Literatūros istoriškumas bei jos komunikatyvi prigimtis sukuria prielaidą atsirasti dialoginiam veikiam santykiui tarp kūrinio, skaitytojo ir naujo kūrinio, kuris gali reikštis tokiais ryšiais: kūrinys – suvokėjas, klausimas – atsakymas, problema – sprendimas. (Jauss, 2004, p. 211).

Bet kokio kūrinio autorius privalo atsižvelgti į skaitytojų lūkesčių horizontą, o būtent lūkesčių horizonto rekonstrukcija yra būtina sąlyga suprasti literatūrą ir jos istorinį vystymąsi (Rockhill, 1996, p. 50). *Modernumas*, pasak Jausso, žymi perėjimą į laiką, kai mūsų artimo istorinio pasaulio suvokimas yra atskiriamas nuo praeities – o ta praeitis mums tampa nebepraeinama be tarpininko – istorinių žinių (Jauss, 2005, p. 2). Būtent dėl to literatūros kūrinys suvokiamas vis iš naujo, kaip ir ryšiai tarp praeities ir dabarties meno, tarp tradicinės ir šiuolaikinės (aktualios) literatūros. Modernųjį pasaulį suprantame intuityviai, o štai to, kas yra prieš jį – *istorijos*, jau reikia mokytis, kaip ateityje būsimosios kartos turės mokytis, jei norės suprasti mūsų pasaulį.

Recepcijos teorija padeda suprasti ir pasakėčios adaptacijas. Tolydžio perimamą tekstą vis papildo naujos realijos ar reikšmės; atsikratoma to, kas nebeaktualu. „Gaidžio ir perlo“ atveju pavyzdžiu galėtų būti, tarkime, *mėšlyno* sąvoka. Kažin ar vienodai mėšlyną įsivaizduoja Antikos, XIX a. ir šiuolaikinis skaitytojas. Lygiai taip kinta ir *perlo* vertės supratimas, o galiausiai net ir alegorinė reikšmė.

1.2 Pasakėčios erdvė

Pasakėčios žanras literatūroje – o platesne prasme ir kultūroje – įsitvirtinęs nuo seniausių laikų. Žmonės mėgsta dangstyti gyvūno (ar personažo) pavidalu. Vis dėlto, M. Perez Perozo teigimu, pasakėčią galima laikyti nykstančiu žanru ir jai išnykus literatūra praras vieną iš seniausių savo formų (Perez Perozo, 1946, p. 363).

Pasak V. Vanago, pasakėčia priskirtina literatūros žanrams, kurie „tepasireiškia atskirais laikotarpiais, o po to pasitraukia nuo scenos ar bevaidina antraeilius vaidmenis“ (Vanagas,

1978, p. 5). Tai kiek optimistiškesnis požiūris. Įvairūs tyrinėtojai sutinka, kad pasakėčia labai priklausoma nuo šališko skaitytojų požiūrio ir kultūrinių tradicijų (Korhonen, 2017, p. 38). Adaptyvumas, pritaikomumas skirtingiems laikotarpiais ir auditorijoms, ko gero, yra lemtingas pasakėčios bruožas, leidžiantis išlikti. Ir nors „iki pat XX a. pradžios plačiai kultivuota, šiame amžiuje <...> pasitraukė į tolesnes literatūros žanrų eiles“ (Vanagas, 1978, p. 5), pasakėčia liko savaip aktuali, gal tik jos aktualumas atliepia kitus visuomenės ir individo poreikius. Taigi atrodo, kad XX a. pasakėčia užleidžia pozicijas kitiems žanrams, bet jei vertinsime atidžiau, suprasime, kad pasakėčia išties pasitraukia ne į žanrų būties paribius, o būtent į vaikų literatūrą². Šiandieną pasakėčias rašo retas autorius, o tie, kurie rašo, linksta į originalumą.

Daug įtakos pasakėčios išlikimui turi ir žanro, ir siužetų pastovumas: populiariausios tiek XIX a., tiek šiais laikais išlieka vadinamosios Ezopo pasakėčios – jų siužetų nueitą kelią per Viduramžius iki šių dienų koncentruotai nupasakoja Dalia Dilytė monografijoje *Kristijono Donelaičio pasakėčios* aptardama nagrinėjamo autoriaus pirmtakų pasakėčių siužetus (Dilytė, 2014).

XIX a., kuris Lietuvoje kupinas įvairiausių pokyčių, pasakėčia tapo itin populiarī dėl keleto priežasčių. Pirmiausia, žanro apibrėžtys kone idealiai sutapo su Švietimo epochos idėjomis – jos Lietuvoje plito kiek vėliau nei kitur Europoje. Iš Antikos atkeliavęs žanro kanonas, didaktinis pasakėčios pobūdis, lengvai suvokiamas ir perprantamas turinys – regis, tai buvo viskas, ko reikėjo pasakėčioms *atpažinti* ir priimti. Be to, veikėjai ne tik priminė tautosakoje nuo seno gyvuojančias pasakas apie gyvūnus, bet ir darė pasakėčią patraukliai žaismingą. Ir galiausiai pasakėčios suvešėjimas sutapo su tautos atgimimo laikotarpiu, taigi pati žanro specifika pamažu mokė autorius ir skaitytojus atsargios ezopinės kalbos – ir tai, žinoma, netruko pasireikšti ne tik tokiais kūriniais kaip Vinco Kudirkos „Žvirbliai ir kaliausė“³, bet ir akcentais kituose tekstuose.

2. Gaidys ir žemčiūgas

2.1 Jono Šulco padėtas pagrindas ir tolesni vertimai proza

„Gaidžio ir perlo“ pasakojimas trumpas. Besikapstydamas mėšlyne gaidys randa žemčiūgą. Toks tėra trumpas pasakėčios siužetas. Toliau gaidys samprotauja, kad geriau jau būtų radęs miežį. Nors pasakojimo užuomazga tvirta, jis nevystomas. Tiesa, kai kuriuose vėlesniuose, kitų autorių pasakėčios variantuose perlas vėl užkapstomas mėšlu. Moralas dažniausiai dvejopas: 1) žmogus neišnaudoja to, ką gauna, 2) nepažįsta ir nevertina būtent knygų (rašto, mokslo). Moralo kryptis, emocinis fonas ir plėtojimas išties priklauso nuo „lokalių“ siužeto pakeitimų, pritaikymo skaitytojui ir, be abejo, autoriaus aplinkos.

² Šiuo metu vieno populiariausių e. knygynų paieškos laukelyje įvedus „pasakėčios“, gauname 41 rezultatą: 25 iš jų – knygėlės vaikams ir vos 9 – suaugusiesiems (įskaitant Vytauto Landsbergio ir Vlado Kalvaičio šiuolaikiškas pasakėčias ir keletą Donelaičio perleidimų). Likusias pozicijas užima teorinė literatūra (elektroninis knygynas www.knygos.lt; žiūr. 2023 12 14.)

³ Šioje pasakėčioje, V. Vanago teigimu, Vincas Kudirka, „amžininkų liudijimu, išjuokė bailių lietuvių inteligentų laikyseną prieš carinę valdžią“ (Vanagas, 1978, p. 15).

Visi kartu šie dalykai jau visai netoli visuomenės ir politikos. Žinoma, pasakėčios tikslas bendriausiąja prasme lieka tas pats – ne gilinti skaitytojo estetinį suvokimą, o įtaigiai perteikti moralo mintį.

Pirmąkart lietuviškai šią pasakėčią papasakojo Jonas Šulcas (Johann Schultz, ~1684–1710) 1706 m. Liucijos Citavičiūtės svarstymu, tuo metu Ezopo pasakėčios buvo vienas skaitomiausių grožinės literatūros kūrinių, jos buvo verčiamos į daugelį Europos kalbų, o Michaelio Mörlino manymu, būtent pasakėčiose ir patarlėse geriausiai atsispindinti tautos dvasia (Citavičiūtė, 2008, p. 146). Vertėjas gaidžio radinį vadina *baltu brangiu akmenėliu*:

Gaidys kašdam's Mėfzlūose / baltū brangū Akmenelū wieną Mėžinių' rado. Tą pamatęs fake: Kasgi man iš to / tokį brangų Daiktą radus? Jeib butu Kwieczū Grudas / man geriaus patiktu. Jug man iš to ne bus Nauda: Nės' negallu atimt' / neig žinnau kaip tawę Garbej' laikyt' / ar / kaip tawę gražesnį daryt? Ir taipo n'afz iš tawęs / nei tu iš manęs abudu ne jokios Naudos ne turiwa. Szis Prilyginnimo Žodis taw sakom's yra / jei Pon's Diew's nieku newertam Garbės ir Gerybju Daugel dawe / ó ne zinnai kaip su toms <...> gywent' / ar tas Garbej' laikyt'; bet tom's paczioms Giedą darai. (Šulcas, 1706 [2008], p. 2)⁴.

Šį aiškinimą J. Šulcas praplečia vokišku tekstu ir lotyniškėmis citatomis, aiškindamas skaitytojui lietuvių kalbos subtilybes ir veiksmažodžio „turėti“ vartojimą. Paskui tęsia, pateikdamas ir kitą aiškinimą iš Schuppijaus „Hanso pasakėčių“:

Galli ir taip sakyt: Szūose mažiosa ir prastosa Knygelesa diddį ir brangų Iszminties ir Proto Skarbą randi / kai' Gaidys Mėszlūose Akmenelį. <...> Geray taw / jey išmokęs wertay / tikray / mandagey / tikru Czėsu / ir tikroj' Wietoj' ir tiems Žmoniems / kuriems kokio reikia Žodžio / apie tai kalbesi / tai tawo Žodis kai Auksas ar brangus Akmenėlis Garbej' bus laikom's (Schuppius im Fabul-Hanß p. 829. Init.).

Pirmajame aiškinyje perteikiamas požiūris į Dievo duotų gėrybių nevertinančius žmones. Antrasis labiau pabrėžia knygų ir žinių naudą nei sumanus skaitytojo vaidmenį, tačiau į skaitytoją J. Šulcas atsižvelgia ir itin kruopščiai pritaiko vertimą prie ano meto realijų (plačiau žr. Dilytė, 2008). Tiek knygų, tiek skaitytojo išsilavinimo temos laikotarpio kontekste turėjo neginčytinos svarbos ir buvo reikšmingos vėliau, M. Valančiaus laikais, suvešėsiiančios didaktinės literatūros pradžia.

J. Šulco kūriniams itin tinka daugumai klasikinių pasakėčių būdingas atsiribojimas nuo emocijos. Emocija nelaikyta verta įvardyti. Dažnai ji nesuderinama su literatūrinių personažų tipizavimu. Veikiausiai todėl, įvardijus „balto brangaus akmenėlio“ radimo faktą, kaip ir Ezopo pasakėčių originale, iš karto pereinama prie apmąstymo arba refleksijos.

Iš moralo-aiškinimo ryškėja ir kelios didaktinės mintys: norint gauti naudos iš „perlo“ – žinių, dera pirmiausia su juo elgtis *pagarbiai*; antra – *kalbėti*, skleisti, dalytis su aplinkiniais, šviesti neišmanančius, o tai, be abejo, ir dera ant Švietimo epochos slenks-

⁴ Tekstas cituojamas iš Liucijos Citavičiūtės parengto J. Šulco *Ezopo pasakėčių* dokumentinio leidimo (2008, p. 37–39).

čio. Ir trečia – naudos duoda tik tokios žinios, kurios skleidžiamos vietoje, laiku ir tam, kam reikia, t. y. kas yra pasiruošęs jas priimti. Šis moralas sutampa su pasakėčios *Gallus repertor unionis* tekstu lotyniškame Joachimo Camerarijaus leidime⁵ *Fabellae Aesopicae* (1737, p. B2): *Neque item ego tollere & honorem ac ornamentum tibi conciliare scio*. Taigi galima teigti, kad J. Šulco knygelėje matyti ir originalus pasakėčios moralas, ir XVIII a. pradžia itin tinkama jo interpretacija.

Pasakėčios personažas gaidys nėra nei žinių ar kitokių Dievo dovanų skelbėjas, nei dalytojas – jis reprezentuoja paprastą žmogų (tipinį skaitytoją). Išsamus Dalios Dilytės tyrimas, patvirtinantis, kad J. Šulcas tiesiog išvertė pirmą dešimtį XVI a. gyvenusio Alberto Reineccijaus rinkinio pasakėčių (Dilytė, 2008, p. 170), neleidžia manyti kokias nors laikotarpio aktualijas lėmus kūrybinių pasirinkimų). Gali būti, kad XIX a. pasakėčių autoriai kiek rėmėsi ir J. Šulco tekstu, bet veikiausiai ir pasakėčių leidimais kitomis kalbomis. Vis dėlto akivaizdu, kad J. Šulco vertimas – pirmoji lietuviška grožinė knyga – padidino „Gaidžio ir perlo“, kaip ir kitų išverstų pasakėčių, žinomumą.

Liudviko Rėzos (Martin Ludwig Rhesa, 1776–1840) 1824 m. paskelbtas vertimas daug trumpesnis ir paprastesnis. L. Rėzai svarbu iškloti pačią istoriją. Mažai tikėtina, kad jis būtų neskaitęs J. Šulco, tačiau greičiausiai siekė daugiau originalumo:

Gaidys ant faßlavûakruwôs <...> žemczugą rado. Kaip jis per walandą tą blizganti akmenaiti apžwalgęs buwo, tare: kamgi man pridéra toks brangus daiktas, kurs žemczuininkei arba kokiam bagočzui didėfni džaugsfmą darytu <...>. Ak, kad ben už tą mežiūežiue ben ubagbuczau! Iš to man išalkufam didėfne nauda téktu. Tą žodi fakęs žemczugą wël i faßlawus pakaffe. (Rėza, 1824, p. 4).

L. Rėza nurodo vertęs iš graikiško varianto. Tekste nėra moralo. L. Rėzos variante, kaip nedaugelyje vėlesnių lietuviškų šios pasakėčios tekstų, pabrėžiamas perlo vertės *supratimas*: „kam gi man pridera toks brangus daiktas, kurs žemčiūininkui ar kokiam bagočiui didesnį džiaugsimą darytu“. Detalus vaizdavimas sudaro įspūdį, kad viskas pasaulyje turi savo vietą – atkartojama antikinė pasaulio tvarkos samprata. Akivaizdu, kad *gaidys* ir *mėšlynas* (ir butiška, ir alegorine reikšmėmis) sudaro savotišką ekosistemą, o žemčiūgas iš jos iškrenta. T. y. gaidžio ir mėšlyno vertė nekvestionuojama, tarsi aiški pati savaime – objektyvi, atitinkanti objektyvią tikrovę. O štai žemčiūgą galima vertinti tik pagal subjektyvius kriterijus.

Ezopo pasakėčioje objektyvios ir subjektyvios tikrovės bei nuo jos priklausančios vertės motyvas egzistuoja natūraliai. O kodėl tai svarbu XIX a. pradžios Lietuvai? Tautinio atgimimo laikais didėja lietuviškumo svarba, gilėja skirtis tarp *savo* ir *svetimo*. Menamos reikšmės, sudėtos į alegorinį turinį, taip pat gali skirtis priklausomai nuo laikotarpio.

1846 m. Simonas Daukantas (1793–1864), pasirašęs Motiejaus Šauklio slapyvardžiu, išverčia „Pasakas Fedro“. Ten pasakėčia apie gaidį ir žemčiūgą taip pat yra:

⁵ Pirmasis Camerarijaus leidimas pasirodė Tiubingene 1531 m., vėliau rinkinys ne kartą perleistas. Tačiau pasakėčių tekstai skirtinguose leidimuose, pasak tyrinėtojų, yra beveik identiški (pagal Dilytė, 2014, p. 18).

Gajdys skiauterietas krapsztę kanakados sūmiežini grudą wejziedams, tū tarpū rado žemczyūgą. Kas par lieta! sake, guli tokio biauorio wieto, je tawi butu didžturtis radęs, senej butumi bežībūs tarp kitū. Kur nū asz tawi diesiū, maņ brangesnis yra ūz tawi mįjziū grudelis, eksau szalen. Tou asz papasakojau tīms, kūrīj tą mana kningelę skajtydamis nesupras. (Daukantas, 1846, p. 31).

S. Daukantas vienodai akcentuoja objektą – perlą ir aplinką – mėšlyną. Fedras sako: *Hoc illis narro, qui me non intellegunt* (Fedras, 1686). Taigi paties Fedro tekste moralui skiriama vos viena eilutė, ir nors S. Daukantas mažai nuklysta nuo originalios minties, bet ją papildo. Jis švietėjiškai pabrėžia *knygą*. Rašytojas nusako ir savo tikslą: regis, jam svarbi ne tiek mokymo priemonė, kiek kultūrinis palikimas. Jis siekia įkvėpti – kad rastųsi žmogus, surašysiantis lietuvių pasakas (Daukantas, 1846, p. XVII).

S. Daukanto pasakėčiai būdinga intensyvi retorika – autorius ne tik perteikia mintį, bet ir daro tai kasdiene šnekta, kuri suteikia vaizdingumo: „Kas per lieta!“, „eksau szalen“. Be to, personažas ne mąsto, o išsako mintis monologu. Tai suteikia tekstui dar didesnio ekspresyvumo. Kitaip nei dauguma pasakėčios variantų, tekstas emociingas, ir tą emociją skaitytojas, be abejo, pajunta.

Atskiro dėmesio vertas Antano Tatarės (1805–1889) pasakojimas – dėl originalaus pritaikymo. Jo variante „Žemčiūgas ant mėšlyno“ atsiranda naujas veikėjas, vystomas siužetas, ir sykiu kūrinys įgyja daugiau gyvybės:

Gaidukas kasinedamas ant meszolino jeszkojo grudo ir rado žemczyugo. Su snapeliu paeme, megino jį lestie... o kad jam iszrodu nieku niekays, už tay jį numete ir koja paspire. Cze dabar ne užilgo sztay ateina žmogus, tas pamatęs žemczyuga łabay greytay pagriebe ir neszdames džiaugiesi isz łaymikio, o wisi negeri žmonės matidami jam to pawidejo. <...> (Tatarė, 1851, p. 34).

Toliau eina tipiškas situacijos apmąstymas ir moralas. Žmogus galbūt nusižiūrėtas iš J. de La Fontaine'o, bet gali būti sugalvotas ir paties A. Tatarės, nes prancūzų pasakėčios struktūra skiriasi, o juo labiau lenkai išsivertė La Fontaine'o pasakėčias tik 1876 m. Šiaip ar taip, A. Tatarės variantas – vienas iš įdomesnių dėl vaizdingumo ir kalbos sodrumo.

Yra žinoma, kad „Tatarės žiūrėta į šitas knygeles kaip į sakyklą“ (Gustaitis, 1913), taigi paprasta logika, kad žemčiūgas vertas daugybės grūdų, priartina pasakojimą prie valstietiškos tikrovės, o ryški priešara (žemčiūgas–mėšlynas) primena bibliinį *perlų kiaulėms* palyginimą ir sužadina skaitytojo (ar klausytojo) vaizduotę.

A. Tatarė, kaip ir S. Daukantas, iškelia mokslą į pirmą vietą. Tik „knygos, kuriose yra geri mokslai“ jau gerokai toliau nuo originalo nei S. Daukanto „mana kningelė“. Toks nutolimas greičiausiai atsiranda dėl paties A. Tatarės interpretacijų. Kadangi *brangų* ir *pigų* veikėjas atskiria, *kvaišas* čia skamba ne itin įtikinamai. Veikiausiai toks keistas posūkis – A. Tatarės bandymas pereiti prie moralo. „Gaidį ir perlą“ A. Tatarė išskyrė iš kitų pasakėčių, tai rodo ir jos citata toliau knygelės pratarmėje: „Labai yra negražu, kad be proto praszziokas gerus, gražius ir brangius daiktus radęs, meta po kojų savo ir mindžioja! Apie tokius yra paraszyta: „gaidukas radęs žemczyugą su koja paspyrė, o kasynėdamas

saszlavas ant mėszlyno, jieszkojo pusiau apipuvusio grudo.“ (Tatarė, 1851, p. IV).

Tatarės „Pamokslai išminties ir teisybės“ išleisti 1851 m., taigi tikėtina, kad autorius buvo skaitęs ir Rėzos vertimą, ir gal net S. Daukanto „Pasakas Fedro“, ir J. de La Fontaine'o kūrinis, kurie XIX a. Lietuvoje buvo populiarūs.

2.2 *Eiliuotos pasakėčios estetika*

XIX a. lietuvių literatūroje siaučiantys romantizmo vėjai skatina eiliuoti – ir ne tik eilėmis sudėti tekstą, bet ir pasimėgauti estetika, ir tai daro anaipol ne tik romantikai. Vinco Kudirkos (1858–1899) „Gaidys ir žemčiūgas“ yra pavyzdys vertimo, kai ne tik verčiama gana laisvai, bet ir pasiduodama poreikiui originaliai estetizuoti:

<...>

„Na, kam da tokis niekas būva? –
Tarė Gaidys, – o tik ant svieto
Yra kvailiai, ką jį už brangų laiko!
Tai ką norėt nuo žmogaus paiko!
O aš žemčiūgo brangaus vieto
Veliju miežį: jis pigesnis,
Bet brandesnis ir sotesnis.“

*

Prasčiokai taipgi: ko suprast negali,
Vadina tą nieku ir met į šalį. (*Lietuvių pasakėčia*, 1978).

V. Kudirka šalia savo pasakėčių nurodo ir jų šaltinį – vėl I. Krylovo tekstus. Regis, ankstesnieji tekstai, grįsti didaktiška retorika, nebeatitiko skaitytojų lūkesčių, be to, autoriams norėjosi meniškesnių, poetiškesnių variantų.

Pasakėčios filosofija skirta modernesniam, individualumo gal dar neįsisavinusiam, bet jau jį atpažįstančiam skaitytojui: „pagal savo būdą“, „veliju miežį“. I. Krylovo tekstas perteiktas gan tiksliai, bet sodria kalba, su savitais niuansais. Žinoma, gaidžiui žemčiūgas neturi jokios reikšmės ir vertės, tačiau Kudirkos pasakėčia išsiskiria tuo, kad jo gaidys nepripažįsta pats esąs paikas, net nemąsto apie prigimtinius skirtumus, o tvirtai taria, kad „paikas“ – žmogus! Protingasis juk renkasi buitiškesnį, žemiškesnį miežio grūdą. Ryškios šiame pasakėčios variante ir miežio – „prasčioko“ bei perlo – išmanančiojo paralelės. Tik štai tų išmanančiųjų nėra, vietoje jų – kvailiai! Taip V. Kudirka tik paryškina pasakėčios ironiją, pašiepdamas siaurą požiūrį.

Kas V. Kudirkai yra „prasčiokas“? I. Krylovo šioje vietoje vartotas įvardijimas невели – neišmanantis (Krylov, 1946, p. 51). Sklaidant kitus V. Kudirkos raštus, žodis „prasčiokas“ (dažniau „prasčiokėlis“) nėra toks jau dažnas, tačiau kone visada priešinamas ne turtingai gyvenančiam ponui, o išsilavinusiam inteligentui – taigi nėra varguolis, greičiau neišmanėlis, kuriam reikia parodyti kryptį: „<...> Nėr taip sunku, kaip nuolat šneka inteligentai, prikaltinti mūs prasčiokėlius brolius stvertis prie šio ar to: reikia tik

išaiškinti jiems naudą ir parodyti gerą pavyzdį.“ (Kudirka, 1909, p. 8). Lygiai ta pati reikšmė perteikta ir A. Tatarės pasakėčioje.

V. Kudirkos amžininkas Ksaveras Sakalauskas-Vanagėlis (1863–1938) perlą paverčia deimantu, o morale dar aiškiau atskiria mokytus nuo nemokytų:

Vieną kartą gaidys su visa šeimyna
Gaspadoriskai sav krapsztinėj' mėszlyną;
Ar grudelio, kokio trupinio jieszkojo,
Ir atydžiai tvarkos šeimynoj' dabojo.

<...>

„Ak, deimantą, tarė, rast man atsitiko,
„Kur žmonėms augsztai taip prekinti patiko;
„Bet keliais neseksiu asz žmonių jau budo;
„Laimingesnis bucziau isz miežinio grudo,

<...>

Taip visuomet buna: ką mokslincziai giria,

Tai tuszgalviai niekin, nės to nepatyria. (*Lietuviszkos dainos*, 1893, p. 57).

Vanagėlio žodynas ir kai kurios frazės („deimanto... grudas“, „žmonėms augsztai taip prekinti patiko“, „laimingesnis bucziau isz miežinio grudo“ ir pan.) rodo, kad jo taip pat sekta I. Krylovo pasakėčios perdirbinium, nors pats tekstas gerokai išplėstas ir emocingesnis.

Tekstas vienas vaizdingesnių: gaidys „akylai mėšlyną akėja“, kai jam po kojų suspindi „deimanto grūdas“ ir pan. Autorius išplečia siužetą: gaidys kapstosi „su visa šeimyna“, žiūri joje tvarkos, o mėšlais užbėręs deimantą, toliau sau kapstosi. Beje, *tvarka* šeimynoje – ir žmonėms aktualus dalykas, ir tai pabrėžia gaidžio statusą: juk jis – *gaspadorius*. Aiškiai matyti ir sukonkretinimas morale – „mokslinčių“ ir „tušgalvių“ priešprieša. Kitaip nei XIX a. pradžioje, kai „šviesti visuomenę“ buvo vienas pagrindinių inteligento uždavinių, dabar vis daugiau atsakomybės perkeliama ant paties besilavinančiojo – skaitytojo pečių.

Dar vienas variantas – Jono Užupio-Šerengos (1848–1917) pasakėčios perdirbinys. Jis eiliuotas, išlaikyta originali J. de La Fontaine'o (La Fontaine, 1868, p.47) struktūra, pati istorija trumpa, o svarbiausia yra antra dalis. Čia esama lygiagretaus „žmogiškojo“ siužeto, akivaizdžiai perimto iš J. de La Fontaine'o. Dvinarėje pasakėčioje moralas atveria galimybę interpretuoti ir lyginti, taigi, skaitytojas pats gali nuspręsti, kas norėta pasakyti. Šiuo atveju svarbesnė antroji pasakėčios dalis:

Ir tarp mūsų taip buvo:
Jei kur's kningų kruvą
Gaun nū kokio dėdės,
Mislyj atsisėdęs:
„Kad tai būt dukatai,
„Arba rublių ratai,
„Vietoj lapų szitų
„Jūdai iszmargintų....

„O kad bent už kningą
„Girviną, bepiga...
„O kad nė po graszį,
„Jei dera nenaszi!
„Ot reik neszt pas Mauszių,
„Tik nors kiek maž gausiu!“
(*Lietuviszkos dainos*, 1893, p. 53).

Šerenga, sekdamas J. de La Fontaine'o tekstu, dar nemenkai jį papildo. Taip mėšlyne besikapstančio gaidžio ir neišmanėlio sugretinimas tampa dar ryškesnis. Ir vienas, ir kitas atsitiktinai gauna brangų daiktą: gaidys randa „vertybės spurgą“ (perlą), žmogus – gauna dovanų knygą. Ir vienas, ir kitas daiktas – brangus, tik jo vertė atmetama. Žmogus veikiausiai net nemoka skaityti, antraip argi vadintų knygą „juodai išmargintais lapais“. Grūdo alegorinė reikšmė – pinigai. Kaip gaidys, grūdų prilesęs, pasotina kūną, taip pinigai patenkina žmogaus kūno reikmes, tačiau tikrai vertingi yra dvasiniai dalykai. „Vertybės spurgą“ gaidys tegali vėl užkapstyti mėšlu, o štai knygą žmogui rūpi parduoti. Vis dėlto žmogaus atveju nuspręsti reikia pačiam skaitytojui. Jis laikomas pajėgiu pats perprasti moralą ir sykiu įgyja atsakomybės už tai, ką geba ir ko negeba suprasti. Šerenga tiesiogiai nemoralizuoja, bet subtilia įtaiga siūlo sprendimą: ar būsi tapatinamas su neišmanėliu, nežinančiu knygos vertės?

Autorius eiluoja paprastai, tekstas ano meto kontekste nėra išskirtinis, tačiau turiniu ir pedagogine mintimi pranoksta savo laikotarpį. Ar imtis mokslo ir pelnyti dvasinį turėtą, ar vis dėlto „nešt [knygą] pas Maušių“ (itin stipri vietinė realija!) ir gauti nedaug, bet iškart. Dukatai, rubliai, girvina, grašis implikuoja daugiakultūriškumą, vėl būdingą ano meto Lietuvai.

Pasakėčios gaidys – skaitytojas – sugeba mąstyti filosofiskai ir gali priimti sprendimus. Tik vienuose variantuose užtenka apologiškos filosofijos, o kituose ją lydi veiksmas – perlas vėl užkasamas mėšlyne, atkuriamą buvusi „tvarka“. Nei senovės graikai, nei romėnai veikiausiai neužsimojo taip plačiai, kad, be žinių ir supratimo, turėtų omenyje ir santvarkos pokyčius; J. Šulcui, L. Rėzai ar S. Daukantui irgi, ko gero, nešovė galvon tokia mintis. Tačiau, pavyzdžiui, V. Kudirka tikrai turėjo pajusti įkvėpimą susieti šią pasakėčią su santvarka – juolab kad tiek personažas, tiek raiška idealiai atitiko tautinio atgimimo laikotarpį. Pasakėčios personažui patikimas didelis lobis, tačiau šis jo neįvertina ir vėl konformistiškai užkapsto mėšlais. Būtų mažų mažiausiai keista, jei XIX a. prakutęs lietuvis inteligentas nesusietų tokio siužeto su baime pasipriešinti režimui ar *litvomanijos* temomis.

Išvados

Tyrinėjant vieną siužetą ir jo pritaikymą bei kitimą per tam tikrą laikotarpį patogu stebėti ir skaitytojo literatūrinės savimonės, apimančios tiek kultūrinės tradicijos ir literatūrinės aplinkos poveikį, tiek paties skaitytojo interpretaciją įsisavinant jam pasiekiamus tekstus, kitimą. Nagrinėjant „Gaidžio ir perlo“ variantus, atsiskleidžia tam tikros skirtingų tekstų tendencijos.

Nuo sausos ir detalios didaktikos stengiamasi pereiti prie vaizdingų, ekspresyvių ir net emocingų tekstų. Tai rodo tam tikras skaitančios visuomenės vertybes: šalia vertybinio sluoksnio, kuris pasakėčioje išlieka pagrindinis, atsiranda estetinis.

Skaitytojas juda laisvėjimo keliu, o autorius vis labiau pasitiki skaitytoju. Kai kuriuose XIX a. pabaigos tekstų moraluose visai nesama tiesioginės didaktikos. Vis dėlto dauguma tekstų skirti „prasčiokams“ ar bent jau – geriausiu atveju – neišmanėliui prilyginamas tas, kuris kasdieniame gyvenime elgiasi kaip pasakėčios personažas.

Tekstų kaita atspindi ir sparčią visuomenės kaitą. Žinoma, viena vertus, daug kas skirtinguose pasakėčios variantuose priklauso ir nuo individualių autorių savybių; kita vertus, ir autorius, ir skaitytojas yra visuomeninių ir kultūrinių procesų formantai.

Pasakėčioje perlo reikšmė kinta priklausomai nuo tuo metu visuomenėje vyraujančių aktualijų. Perlas – arba gėrybės, kurių kažkoks žmogus gavęs nemoka atpažinti ir įvertinti, arba konkrečiai knyga (mokslas). Pastaroji, konkretesnė, reikšmė lietuvių darbuose dažnesnė, paveikesnė ir aiškesnė XIX a. skaitytojui.

Kai kurių pasakėčių alegorijos, akivaizdu, yra tokios universalios, kad gali būti taikytinos ne tik paskiriems žmonėms, jų charakteriams ir savybėms iliustruoti, bet atspindėti ir tautos gyvenimą. „Gaidys ir žemčiūgas“ galėtų tapti XIX a. literatūrinės sklaidos ar net raštingumo plėtros alegorija. XIX a. pabaigoje viena didžiausių lietuvių inteligentijos pastangų buvo ištraukti tautą ne tik iš „prasčiokiškumo“ ir „neišmanymo“, bet ir iš svetimų, kartais labai patrauklių kultūrų įtakos – veikiausiai tai svarbiausios priežastys, kodėl būtent šią pasakėčią būtent tuo laikotarpiu buvo renkama versti ir adaptuoti.

Šaltiniai

Rėza, 1824 – *Aisópas, arba Pásakos, isz grykonúrkalbós perguldytos per D. L. J. Rhesa su pridėjimu kellū naujų Pásakū* [*The Aesop's Fables translated from Greek by D. L. J. Rhesa*. Karaliaučius. Prieiga: <<https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1R0000082895>> [Žiūr. 2024 02 11]. [In Lithuanian].

Fabellae Aesopicae, 1734. – *Fabellae Aesopicae quaedam notiores, in scholis usitatae et compositae à Joachimo Camerario nunc vero nova ac utilissima ratione adjectis e regione vocabulis et phrasibus Latino-Germanicis, ut et triplici indice, primo fabularum, altero rerum et locorum communium, tertio graecarum vocum analytico, in gratiam studiosae juventutis adornatae à M. Alberto Reineccio, Halberstadiensis. Editio nova correctissima, Cum Privilegio Potentess Reg. et Elect. Saxon*, 1734. Lipsiae: Apud M. G. Weidmannum. Prieiga: <https://archive.org/details/bub_gb_KHKixahCO10C/page/n5/mode/2up> [Žiūr. 2024 02 01]. [In Latin].

Krylov, 1946 – Krylov, I. A., 1946. *Polnoje sobranije sotchineniji. T. 3. Basni. Stikhotvorenije. Pisma* [*Complete set of works. Vol. 3. Fables. Poems. Letters*]. Moskva: OGIZ, p. 609–619. [In Russian].

La Fontaine, 1868 – La Fontaine, J., 1868. *Le Coq et la perle* [The Rooster and the Pearl]. In: *Fables de La Fontaine* [*La Fontaine's Fables*]. Paris: Garnier Frères, Libraries-Éditeurs. Prieiga: <<https://www.gutenberg.org/files/56327/56327-h/56327-h.htm>> [Žiūr. 2024 02 15]. [In French].

Lietuviszkos dainos, 1893 – *Lietuviszkos dainos isz visur surinktos* [*Lithuanian Songs from Everywhere*]. Surinko Juozas Pauksztys ir Aleksandras Burba. Plymouth. Prieiga: <<https://www.epaveldas.lt/preview?id=LNB1F3363AA>> [Žiūr. 2023 12 17]. [In Lithuanian].

Lietuvių pasakėčia [*Lithuanian Fable*], 1978. Vilnius: „Vaga“. [In Lithuanian].

Daukantas, 1846 – *Pasakas Phedro* [*Fables by Phaedrus*], 1846. Iszguldė isz lotiniskos kalbos į žamajtiską Motiejus Szauklys. Prieiga: <<https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10000340995>> [Žiūr. 2023 12 17]. [In Lithuanian].

Fedras, 1686 – *Phaedri Aug. Caesaris Liberti Fabularum Aesopicarum. Libri V*. Amstelodami: Apud Viduam Adriani à Gaisbeeck, 1686. Prieiga: <<https://archive.org/details/ned-kbn-all-00003413-001/page/n6/mode/2up>> [Žiūr. 2024 02 05]. [In Latin].

Šulcas, 1706 [2008] – Schultz, J., 1706 [faksimilė]. *Die Fabuln Aesopi, zum Verfuch nach dem Principio Lithvanicae Lingvæ, Littauifch vertiret von Johann Schultzen, S. Minift. Cand.* In: L. Citavičiūtė (pareng.), 2008. *Jono Šulco „Ezopo pasakėčios“*. [*Aesop's Fables by Johann Schultz*]. Dokumentinis

leidimas ir straipsniai. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 58–87. [In German; in Lithuanian].

Tatarė, A., 1851. *Pamokslai izminties ir teisybės, izguldinėti galvoczių visų amžių del Lietuvos vaikeliu* [The Sermons of Wisdom and Truth Written by Sages for Children of Lithuania]. Suvalkai. Prieiga: <<https://www.epaveldas.lt/preview?id=C150000390555>> [Žiūr. 2023 12 09]. [In Lithuanian].

Literatūra

Citavičiūtė, L., 2008. Pirmoji lietuviška grožinė knyga [The First Lithuanian Fiction Book]. In: *Jono Šulco „Ezopo pasakėčios“ [Aesop's Fables by Johann Schultz]*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 135–163. [In Lithuanian].

Dilytė, D., 2014. *Kristijono Donelaičio pasakėčios [The Fables by Kristijonas Donelaitis]*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. [In Lithuanian].

Dilytė, D., 2008. Jono Šulco *Ezopo pasakėčių* vertimo klausimai [The Problems of Aesop's Fables Translation by Johann Schultz]. In: *Jono Šulco „Ezopo pasakėčios“ [Aesop's Fables by Johann Schultz]*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 167–183. [In Lithuanian].

Greenwood, E., 2016. Reception Theory: the Cultural Mobility of Classics. *Daedalus*, 145 (2), pp. 41–49. Prieiga: <<https://www.jstor.org/stable/24711574>> [Žiūr. 2024 02 07].

Gustaitis, M., 1913. *Kunigas Antanas Tatarė – pirmutinis Suvalkų gubernijos lietuvių švietėjas [The Priest Antanas Tatarė – the First educator in Suwalki Governorate]*. 1-oji laida. Vilnius. [In Lithuanian].

Iser, W., 1974. The Reading Process: A Phenomenological Approach. In: *The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. Prieiga: <https://archive.org/details/IMPLIEDREADERPAT0000ISER_A6E2/PAGE/N3/Mode/2UP> [Žiūr. 2024 02 06].

Jauss, H. R., 2004. Literatūros istorija kaip literatūros mokslo provokacija [Literary History as a Challenge to Literary Theory]. In: *Senoji Lietuvos literatūra*, 17 kn. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 191–242. [In Lithuanian].

Jauss, H. R., 2005. Modernity and Literary Tradition. *Critical Inquiry*, 31 (2), pp. 329–364. <https://doi.org/10.1086/430964>. Prieiga: <<https://www.jstor.org/stable/10.1086/430964>> [Žiūr. 2024 02 01].

Korhonen, T., 2017. Reflections on Domestication: “Tame” and “Wild” in the Aesopic Animal Fables. *Literatūra*, 59 (3), p. 37–50. <https://doi.org/10.15388/Litera.2017.3.11833>. Prieiga: <<https://www.journals.vu.lt/literatura/article/view/11999/10602>> [Žiūr. 2024 02 07].

Kudirka, V., 1909. Tėvynės varpai [Bells of Homeland]. In: *Raštai [Selected Works]*. T. 2. Tilžė. [In Lithuanian].

Perez Perozo, M., 1946. Fables and Fable writers. *Books Abroad*, 20 (4) (Autumn), pp. 363–367. <https://doi.org/10.2307/40088489>. Prieiga: <<https://www.jstor.org/stable/40088489>> [Žiūr. 2024 02 01].

Rockhill, P. H., 1996. *The Reception Theory of Hans Robert Jauss: Theory and Application*. Dissertations and Theses. Portland State University, Paper 5153. <https://doi.org/10.15760/etd.7029>. Prieiga: <https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6225&context=open_access_etds> [Žiūr. 2024 02 07].

Vanagas V., 1978. Lietuvių pasakėčios kelias [The Development of Lithuanian Fable]. In: *Lietuvių pasakėčia [Lithuanian Fable]*. Vilnius: „Vaga“, p. 5–22. [In Lithuanian].